

Історичні, філософські, правові й кадрові проблеми фізичної культури та спорту

УДК371.72 (438)

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ЗМІСТ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЧЕСЬКИХ ШКОЛАХ

Едуард Вільчковський¹, Володмир Пасічник²

¹ Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк, Україна

² Університет Яна Кохановського в Кельцах, Філія в Пйотркуві Трибунальському, Польща, wlod_pas@o2.pl

<https://doi.org/10.29038/2220-7481-2018-02-5-12>

Анотації

Чехія має давні традиції у створенні національної системи фізичного виховання й спорту, а також оригінальну систему сокольської гімнастики, яка отримала в другій половині XIX ст. широкую популярність не тільки в європейських країнах, що розміщувалися поблизу Чехії, а й також у Росії, Франції, Великобританії, США та інших державах світу. **Завдання дослідження** – проаналізувати сучасну систему фізичного виховання школярів у Чехії. **Результати дослідження.** Система фізичного виховання в чеських школах складається з двох взаємодоповнювальних блоків: навчальний процес із фізичного виховання, який передбачає три уроки щотижня та позакласну спортивно-масову роботу, що проводиться факультативно для всіх бажаючих учнів. Програми з фізичного виховання включають основну гімнастику; спортивні ігри; танцювальні вправи; плавання, лижі, ковзани (взимку), якщо школа має умови для проведення цих занять. Міністерство освіти, молоді і спорту видає базові програми з фізичної культури для учнів усіх типів шкіл. **Висновки.** У чеських школах, починаючи з 90-х років XX ст., широко реалізуються новаторські концепції: «Школа здоров'я» й «Спорт для всіх». Вони спрямовані на активну боротьбу з негативними явищами в суспільстві (алкоголізмом, наркоманією, тютюнопалінням), а також на роботу зі створення профілактичних заходів проти цивілізаційних захворювань, які стали пандемією за останні 30 років у Європі та інших континентах світу. Державна програма «Спорт для всіх» передбачає поширення занять спортом не лише серед учнів шкіл, але і серед їхніх батьків та інших вікових груп чеського населення, створення масовості в активному відпочинку всього суспільства, а також селекції та підготовці резерву для збірних спортивних команд країни. Сучасна система фізичного виховання школярів у Чеській Республіці спрямована на зміцнення здоров'я, покращення фізичного розвитку та рухової підготовленості дітей і молоді збільшення годин на уроки фізичного виховання, поширення масовості занять фізкультурою та спортом у позаурочний час, організації регулярних спортивних занять і змагань за допомогою спортивних клубів, створення в школах спортивних класів для здібних учнів.

Ключові слова: фізичне виховання, система, спорт, учні, школа.

Едуард Вильчковский, Владимир Пасечник. Система физического воспитания в школах Чешской Республики на современном этапе. Чехия имеет давние традиции в создании национальной системы физического воспитания и спорта, а также оригинальную систему сокольской гимнастики, которая стала во второй половине XX в. популярна не только в европейских странах, которые соответственно размещались вблизи Чехии, но также и во России, Франции, Великобритании, США и других стран мира. **Задача исследования** – проанализировать современную систему физического воспитания в чешских школах. **Результаты исследования.** Система физического воспитания в чешских школах состоит из двух взаимодополняющих блоков: учебный процесс физического воспитания предусматривает три урока в неделю а также внеклассную спортивно-массовую работу, которая проводится факультативно для всех желающих учеников. Программы по физическому воспитанию включают основную гимнастику, спортивные игры; плавание, лыжи, коньки (зимой, если школа имеет соответствующие условия для проведения этих занятий). Министерство образования, молодежи и спорта издает базовые программы с физического воспитания для учеников всех типов школ. **Выводы.** В чешских школах, начиная с 90-х годов XX в., реализуются новаторские концепции «Школа здоровья», «Спорт для всех». Они направлены на активную

борьбу с негативными явлениями в обществе (алкоголизмом, наркоманией, курением), а также на профилактические работы против цивилизационных заболеваний, которые стали пандемией в последние 30 лет в Европе и на других континентах земного шара. Государственная программа «Спорт для всех» предусматривает не только широкое распространение занятий спортом среди учеников школ, но и среди их родителей и других возрастных групп чешского населения, создание массовости в активном отдыхе всего общества, а также селекции и подготовке резервов для сборных команд страны. Современная система физического воспитания учеников в Чешской Республике направлена на укрепление здоровья и улучшение двигательной подготовки детей и молодежи путем увеличения занятий по физической культуре и спорту во внеурочное время, организацию регулярных спортивных соревнований при участии спортивных клубов, создание в школах спортивных классов для способной молодежи.

Ключевые слова: физическое воспитание, система, спорт, учащиеся, школа.

Eduard Vilchkovski, Volodymyr Pasichnyk. System of Physical Education in Schools of the Czech Republic at the Present Stage. The Czech Republic has a long tradition in creating a national system of physical education and sport. As well as the original system of Sokol gymnastics, which in second half of the nineteenth century gained wide popularity not only in European countries, which were located in the geographical location near the Czech Republic, as well as in Russia, France, UK, USA and other countries of the world. **Objectives of the Study.** Determine the modern system of physical education of schoolchildren in the Czech Republic. **Research Results.** The system of physical education Czech schools consists of two complementary units: the educational process of physical education, which involves three lessons per week and extracurricular sports and mass work, which is conducted optionally for all students. Physical education programs include: basic gymnastics; sport games; dance exercises; swimming, skating (in winter), a dispute if the school has conditions for conducting these classes. The Ministry of Education, Youth and Sports issues basic physical education programs for students of all types of schools. **Conclusions.** In Czech schools, starting from the 90s of the twentieth century, innovative concepts are widely implemented: «School of Health» and «Sport for All». They are aimed at active struggle against negative phenomena in society: alcoholism, drug addiction, tobacco smoke, as well as work on the establishment of preventive measure against civilian diseases that have become a pandemic in last 30 years in Europe and other continents of the World. The state program «Sport for All» provides for the widespread use of sports not only among schoolchildren, their parents, youth and other age groups of the Czech population, mass creation in active recreation of the whole society, as well as selection and preparation of reserve for the national team of sport teams of the country. The modern system of physical education of pupils in the Czech Republic is aimed at strengthening the health, improving physical development and motor education of children and young people by increasing the hours for physical education and sport activities in extra time, organizing regular sporting activities and sports complementation with the help of sports clubs, the creation of sports classes in schools for capable students, which the future is a reserve of qualified athletes in various sports disciplines.

Key word: physical education, system, sport, students, school.

Вступ. Чехія має давні традиції у створенні національної системи фізичного виховання й спорту, а також оригінальну систему сокольської гімнастики, яка отримала в другій половині XIX ст. популярність не лише в європейських країнах, що розміщувалися поблизу Чехії, а також і в Росії, Франції, Великобританії, США та інших державах світу [1; 2].

Мета дослідження – здійснити аналіз сучасної системи фізичного виховання учнів загальноосвітніх шкіл Чехії.

Методи дослідження – вивчення літературних джерел, документальних й архівних матеріалів, теоретичний аналіз і синтез отриманих даних.

Результати дослідження. Після Оксамитової революції уряд Чехії вживає термінових заходів у галузі шкільної освіти; навчальні заклади деідеологізуються й лібералізуються; відкриваються 6–8-річні гімназії, а також приватні та церковні школи; термін отримання середньої освіти збільшується до 13 років навчання.

Сучасна система чеської шкільної освіти має таку структуру: у трирічному віці дитина поступає до дошкільного закладу (близько 85 % усіх дітей країни 3–6 років відвідують дитячі садки). Із шестирічного віку вона переходить до основної школи, яка є обов'язковою та безкоштовною для всіх дітей, навчання в ній триває дев'ять років: п'ять років перший; чотири роки – другий ступінь. Другий ступінь навчання учень може завершити також у гімназії, вступивши до неї після закінчення 5- або 7-го класу (відповідно, другий ступінь – це перші чотири роки восьмирічної гімназії або перші два – шестирічної). Можна також вступати до гімназії, закінчивши другий ступінь в основній школі.

Після дев'яти років обов'язкової освіти в основній школі учні навчаються в гімназії ще чотири роки та закінчують її в 19-річному віці. Ці роки до системи обов'язкової середньої освіти не входять.

Усі діти, які вступають до старших класів гімназії, проходять конкурсний відбір, вони мають намір у майбутньому навчатись у вищих навчальних закладах.

Завершується навчання в гімназії іспитами на атестат зрілості (по-чеськи – *maturita*). Це передбачає два обов'язкові предмети: чеську мову й літературу, іноземну мову. Два інші предмети обирає сам учень. При цьому слід зауважити, що кожна гімназія має свій освітній профіль: гуманітарний, природничий, математичний. Успішне складання іспитів надає учням можливість вступати до вищих навчальних закладів. Для Чехії характерно, що понад 80 % випускників основних шкіл продовжують своє навчання в професійних школах та училищах.

Учні 9–х класів уже до 1 березня повинні написати заяву з указівкою того навчального закладу, у якому вони бажали б у перспективі навчатися. Тривалість навчання в професійних навчальних закладах – від двох до чотирьох років. У тих із них, де тривалість навчання – чотири роки, випускник по закінченню отримує також державний атестат (після складання *maturity*). Як і в гімназії, вони мають право вступати до вищих навчальних закладів (переважно політехнічних).

У Чехії також функціонують приватні школи, кількість яких складає близько 3 %. Вони фінансуються батьками та спонсорами, однак державні органи освіти компенсують частину їхніх витрат.

Навчальний рік у всіх типах шкіл починається з 1 вересня й складає 196 днів навчальних занять. Учні займаються в навчальних закладах п'ять днів щотижня. Оцінки за навчання виставляються за п'ятибальною шкалою. Поточні оцінки виставляються в процесі навчання на уроках, а підсумкові – на кінець кожного семестру й навчального року.

При вступі до вищого навчального закладу в більшості з них проводять конкурс атестатів. Однак у деяких ВНЗ існують спеціальні вступні іспити, наприклад, у таких академіях: музичних, фізичного виховання, мистецтва, театральних та ін.

Більшість учителів, які працюють у школах, мають вищу освіту (диплом магістра). Однак у Чехії існує така традиція. Директор школи укладає з кожним учителем умову про працю на кожний навчальний рік із 1 вересня до 30 червня. Ця умова щороку підтверджується, якщо немає претензій до його педагогічної праці. Тому значна частина шкіл не виплачує педагогам заробітну плату за два літні місяці (липень і серпень). Вони отримують у цей період винагороду з безробіття. Це робиться задля заощадження школою коштів із зарплатні та страхування вчителів.

За реалізацію загальної політики в галузі шкільної освіти в країні відповідає Міністерство освіти, молоді і спорту Чехії (МОНС). Воно також опрацьовує концепції стратегії вдосконалення шкільної й вищої освіти та представляє Уряду кожні чотири роки на затвердження план подальшого розвитку освітніх систем.

До головних функціональних завдань Міністерства освіти, молоді і спорту належать:

- справи, які пов'язані із сучасним станом та концепцією подальшої модернізації системи шкільної й вищої освіти;
- визначення змісту освіти, затвердження програм навчання з різних предметів, акредитація програм для шкіл, професійних училищ і вищих навчальних закладів;
- відповідальність за політику фінансування освіти в країні, за підготовку річного бюджету й прийняття рішень щодо його розподілу;
- відповідальність за навчально-виховну діяльність усіх типів навчальних закладів;
- відповідальність за підготовку й підвищення кваліфікації вчителів різних предметів.

У Чехії є 14 регіонів, які мають широку автономію; у кожному з них створено органи освіти, що відповідають за шкільну освіту у своєму регіоні. Вони кожні чотири роки опрацьовують план стратегії подальшого розвитку освіти дітей та молоді (дошкільних закладів і шкіл).

У 2005 р. Міністерством освіти, молоді і спорту затверджено Базовий стандарт шкільної освіти, який почав функціонувати з 2007/2008 навчального року. За своєю структурою він складається із загальної мети та головних завдань шкільної освіти; змісту знань, умінь і навичок учнів, які вони повинні опанувати на кожному етапі їх навчання. На його підставі кожен учитель складає авторську програму зі свого предмета. Технологію складання авторських програм викладають студентам у кожному вищому педагогічному навчальному закладі.

Базовий стандарт шкільної освіти визначає дев'ять основних освітніх напрямів, кожен із яких складається з однієї або декількох тем; міжпредметний зміст навчання; додаткові теми освіти й ключові компетенції випускника кожного етапу навчання в школі.

До основних напрямів змісту освіти належать мова й комунікація, математика та її застосування, інформаційні технології, люди та їхній світ, люди й суспільство, люди та природа, культура й

мистецтво, люди та здоров'я, люди й світ праці. Міжпредметний зміст уключає освіту особисту та суспільну, освіту в демократичному суспільстві, освіту, яка спрямована на мислення в європейському глобальному контексті, багатокультурну освіту, науку про навколишнє середовище, науку про засоби інформації (мас-медіа).

У 80–90-х рр. XX ст. в країні значно збільшилася кількість так званих цивілізаційних захворювань, їх поширення тісно пов'язане з екологічним станом довкілля, а також нездоровим способом життя значної частини суспільства. Більшість населення Чехословаччини за цими медичними дослідженнями характеризувалося неправильним харчуванням (значним споживанням цукру та висококалорійної їжі), підвищеним рівнем стресів, систематичним уживанням алкогольних напоїв (особливо міцного пива), тютюнопалінням, малою руховою активністю (гіпокінезією) та ін.

На сьогодні Республіка Чехія посідала перше місце в Європі у зв'язку з кількістю хвороб серцево-судинної системи, а також значної кількості захворювань органів дихання, особливо в людей, які мешкають у великих промислових агломераціях. Також медична статистика свідчить про підвищення ракових захворювань у різних вікових групах населення країни. Найбільш поширеними є рак легень, шлункового-кишкового апарату, рак грудей у жінок. У зв'язку з негативними змінами в способі життя дітей і молоді збільшилися вади постави тіла, плоскостопість та ожиріння [6].

Тому найбільш ефективним засобом, що може виправити негативну ситуацію з поширенням цивілізаційних захворювань, є підвищення рухової активності, яка повинна бути обов'язковим компонентом здорового способу життя кожної людини, незалежно від її віку.

Отже, можна вважати, що система фізичного виховання підростаючих поколінь, яка існувала в колишній Чехословаччині, була малоефективною. Вона переважно, як і в більшості постсоціалістичних країн, спрямовувалася на підготовку спортсменів, які б успішно виступали на міжнародних змаганнях та Олімпійських іграх, а масова фізична культура та рекреаційний спорт перебували на другому місці. Для колишнього уряду країни головною метою було завоювання призових місць і перемоги, котрі отримували чеські спортсмени в гімнастиці, легкій атлетиці, хокеї й інших видах спорту. Вони повинні були наочно показати перевагу також і в спорті соціалістичного суспільства над капіталістичним [3].

У 1990 р. систематично займалися фізкультурою та спортом (не менше трьох занять щотижня) лише 5 % усього чеського суспільства (переважно учнівська та студентська молодь). Можна констатувати, що в країні не вдалось ефективно вплинути на підвищення рухової активності всього суспільства. Рекомендації, які надавались у цьому плані державними й суспільними організаціями, тоді в Чехословаччині не спрацьовували в плані підвищення рухової активності серед дітей, молоді та дорослого населення країни [3; 6].

На підставі медико-біологічних, психологічних і педагогічних досліджень, які проводили наприкінці XX ст. чеські вчені, доведено, що під впливом систематичної й тривалої рухової активності покращується не лише стан здоров'я людини, а й також її фізична та розумова працездатність. Ці зміни мають позитивний вплив на звички у харчуванні, психофізичний стан, емоційну й суспільну сфери особистості [4; 5].

Негативна ситуація зі станом здоров'я в країні потребувала термінових змін, пов'язаних із модернізацією системи фізичного виховання дітей та молоді, підвищення масовості занять фізкультурою й спортом як у формі регулярних спортивних тренувань, так і активної участі в рекреаційних заняттях.

Потрібно зазначити, що чеські вчені та фахівці фізичної культури й спорту щоб покращити стан здоров'я дітей і учнівської молоді, розробили низку новаторських концепцій, які запроваджено в практику не лише своїх шкіл, а й також в інших країнах Європи (Словаччина, Польща, Болгарія та ін.). Одна з них – це створення «школи здоров'я». У чому основні відмінності цієї школи, порівняно зі звичайною?

У цих школах створюються належні гігієнічні умови; організовується раціональне харчування учнів, а також контролюється асортимент шкільних буфетів; створюються позитивні умови для масових позакласних занять фізкультурою та спортом школярів у позаурочний час; застосовуються різні форми валеологічної освіти, урахуовуючи вік учнів і т. ін. [5].

У «Школі здоров'я» вчителі всіх предметів повинні реалізовувати оздоровчі завдання в навчальному процесі. Директором школи призначали куратора, який координує діяльність усього педагогічного колективу у виконанні оздоровчих завдань. Переважно ці функції доручаються учителям фізичного виховання або біології, які найбільш підготовлені в галузі валеології. Складається загальношкільна

програма оздоровчої освіти учнів усіх класів, яка затверджується педагогічною радою на початку навчального року.

Це передбачає певні тематичні блоки, спрямовані на профілактику хвороб та зміцнення здоров'я школярів. Наприклад, блок «Профілактика та боротьба з тютюнопалінням, наркотиками й уживанням алкоголю», «Профілактика надваги та ожиріння в школярів», «Рухова активність учнів у позаурочний час», «Надання першої долікарської допомоги при травмах і нещасних випадках», «Формування правильної постави тіла», «Суспільна й особиста гігієна учня» та ін.

Безумовно, що кожний учитель має свої можливості в реалізації цієї програми. Однак під час навчальних занять усі педагоги повинні звертати увагу на правильну поставу дітей, проводити фізкультхвилинки не лише в молодших класах, а й також на останніх уроках (5–6) у гімназіях. Слідкувати за належними гігієнічними умовами класної кімнати (освітлення, особливо в зимовий період; провітрювання приміщення класу та ін.), а також бути для учнів прикладом здорового способу життя.

Для повідомлення корисної для учнів інформації з цієї галузі, запрошують лікарів, які виступають із лекціями або бесідами медичної спрямованості. Педагогічний колектив школи також намагається активно співпрацювати з батьками учнів, тому що вирішити питання, пов'язані з покращенням здоров'я підростаючих поколінь неможливо без допомоги сім'ї. На батьківських зборах також розглядають питання стосовно профілактики шкідливих звичок, правильного харчування, рухової рекреації дітей та молоді, а головне – доведення до батьків важливого педагогічного постулату, що вони є прикладом у вихованні своїх дітей. Це є вирішальним методом у тому, якими людьми учні ввійдуть у суспільне життя.

Другою концепцією, практична реалізація якої також спрямована на покращення стану здоров'я та фізичної підготовленості школярів, була «Спорт для всіх». Вона передбачала підвищення масовості спорту серед дітей та молоді не лише шляхом систематичних тренувань у спортивних секціях, а й із застосуванням різноманітних рекреаційних форм спортивних дисциплін: різні види туризму (піший, водний, лижний, велосипедний та ін.), спортивних ігор, фітнесу, спортивних танців й ін.

Розглянемо специфіку системи фізичного виховання дітей та молоді в Чехії. Застосування засобів фізичної культури починається з дошкільного закладу, у яких діти беруть участь у різних формах фізичного виховання: ранкова гімнастики, заняття фізичного виховання, загартувальні процедури, рухливі ігри, самостійне виконання фізичних вправ та ігор під час прогулянок на свіжому повітрі й ін. Підготовка дітей дошкільного віку до систематичного навчання в школах передбачає не лише їх інтелектуальний та психічний розвиток – вона також тісно пов'язана з їхнім фізичним, руховим розвитком і добрим станом здоров'я.

Задля модернізації системи фізичного виховання в загальноосвітніх школах розроблено відповідну стратегію, яка включала такі положення:

- 1) активно використовувати позитивний зарубіжний досвід із фізичного виховання учнів шкіл у різних країнах Європи та світу;
- 2) співпрацювати з постсоціалістичними країнами, які мали подібні системи фізичного виховання школярів і досягли в їх удосконаленні певних успіхів;
- 3) не повторювати помилок, допущених у фізичному вихованні учнів загальноосвітніх шкіл в інших державах Європи;
- 4) розвивати позитивні національні традиції фізичної культури та спорту, які наявні в Республіці Чехії;
- 5) поширювати й поглиблювати міжнародну співпрацю в галузі шкільного фізичного виховання;
- 6) шукати ефективні способи покращення мотивації дітей і молоді до систематичних занять фізкультурою та спортом;
- 7) домагатися створення сучасних систем фізичного виховання, які стимулюють покращення рухової активності школярів у вільний від навчальних занять час.

Система фізичного виховання в чеських школах складається з двох взаємодоповнювальних блоків: навчальний процес із фізичного виховання, який передбачає три уроки щотижня, та позакласна спортивно-масова робота, що проводиться факультативно для всіх бажаючих учнів.

Програми з фізичної культури в молодших класах включають основну гімнастику, рухливі та елементи спортивних ігор, танцювальні вправи, плавання, лижі, ковзани (взимку), якщо школа має умови для проведення цих занять.

У середніх класах 1 ступеня навчання цей програмовий матеріал доповнюється елементами акробатики, гімнастики, легкою атлетикою.

У програмах для учнів гімназій 2 ступеня поряд із вищезазначеними засобами фізичної культури збільшується обсяг спортивних ігор (баскетбол, гандбол, футбол, волейбол, хокей). У чеських школах до 80-х років ХХ ст. традиційно більшу увагу завжди приділяли гімнастиці (учні навчалися виконання вправ на гімнастичних приладах). Однак ці заняття не давали їм належних позитивних емоцій, порівняно з уроками, на яких пропонувалися спортивні ігри. Це стало специфічною рисою для більшості європейських шкіл, у яких за останні 20–30 років учителі взяли на озброєння широке застосування спортивно-ігрового методу під час проведення уроків із легкої атлетики, лижної підготовки та ін.

Міністерство освіти, молоді й спорту видає базові програми з фізичної культури для учнів усіх типів шкіл. Важливий аспект – уключення до них Державних стандартів із цієї галузі освіти (основних вимог із цього предмета, щодо конкретних років навчання учнів). Вони є певними критеріями самоконтролю школярів і можливістю більш чіткого педагогічного контролю за рівнем їхніх знань, умінь та навичок із боку вчителя.

Однак педагог, ураховуючи умови своєї школи (спортивна база, кліматично-географічні умови регіону, інтереси учнів, особиста спортивна спеціалізація вчителя та ін.), може включати до 30 % матеріалу до їхнього змісту, на власний розсуд, або складати авторську програму, яка обов'язково враховує освітній стандарт щодо предмета «Фізичне виховання». Це положення позитивно вплинуло на підвищення інтересу школярів усіх вікових груп до уроків із цієї навчальної дисципліни. Проведені дослідження свідчать, що, за даними анкетування учнів шкіл першого та другого ступенів, 82 % респондентів відзначають, що вони отримують задоволення від уроків фізичного виховання й заняття фізкультурою є для них цікавими та корисними для здоров'я й покращення рухової підготовленості [4, 5].

Двічі протягом навчального року для учнів середніх і старших класів уроки фізичного виховання проводяться на природі (обсяг 3–4 год), їх змістом є елементи туризму. Вони мають на меті сформувати в учнів уміння та навички, а також надати основні знання з організації туристичних походів. Це потрібно молоді для організації самостійних рекреаційних прогулянок і різних видів туристичних походів [5].

Потрібно також зазначити, що в більшості чеських шкіл створено добрі умови для проведення уроків фізичного виховання. До того ж промисловість Чехії випускає різноманітний спортивний інвентар, одяг і взуття для навчальних, секційних та рекреаційних занять із фізичної культури й спорту.

Значний вплив на розповсюдження рекреаційних занять серед дітей та молоді має програма «Спорт для всіх». У реалізації її завдань беруть участь суспільні організації, спортивні товариства, міські влади, а також школи. Однією із завдань цієї програми є створення всьому суспільству кращих умов для занять фізкультурою та спортом за допомогою розбудови в різних регіонах країни спортивної інфраструктури (стадіонів, басейнів, фізкультурних майданчиків й ін.). Велике значення також має широка пропаганда з використанням преси, радіо, телебачення валеологічних знань щодо дотримання здорового стилю життя та активної фізичної рекреації.

Серед суспільних спортивних організацій, які проводять активну спортивно-масову роботу з учнями чеських шкіл, – Асоціація спортивних клубів, а також Сокольська спортивна організація, яка нараховує по всій країні понад 1000 клубів. Головна мета діяльності клубів – поширення масовості занять фізкультурою й спортом серед школярів, пропаганда здорового стилю життя, покращення стану здоров'я, фізичного розвитку, рухової підготовленості дітей та молоді, формування стійкої мотивації до систематичних занять фізкультурою і спортом у різних організаційних формах (спортивні секції, самостійні рекреаційні заняття, туризм та ін.).

Спортивні клуби формують у школярів організаторські здібності в проведенні різного виду змагань, спортивному суддівстві, проведенні занять фізичними вправами та ігор з учнями молодших класів, динамічних перерв між уроками, гімнастики до початку уроків, туристичних походів й ін.

У позашкільній спортивно-масовій роботі з дітьми, яку проводять клуби, значною популярністю користуються внутрішкільні змагання школярів та молоді, турніри й матчі зі спортивних ігор (футболу, волейболу, гандболу, хокею та ін.). Спортивні змагання юних спортсменів різного рівня (першість регіону, міста, країни) проводять під керівництвом Чеського союзу фізичного виховання.

Значну роботу фізкультурно-спортивного характеру здійснюють клуб під час зимових, весняних і літніх канікул. У цей час зорганізовуються виїзди учнів до спортивно-оздоровчих таборів, туристичні походи (піші, водні, на велосипедах, лижах та ін.), а також активний відпочинок учнів при школах,

основним змістом якого є різні форми рухової активності: рухливі й спортивні ігри, екскурсії, походи, заняття з плавання тощо [4, 5].

Понад 50 років у Чехії складаються програми для учнів, які мають вади у фізичному й розумовому розвитку. Їх розробляють для спеціальних і загальноосвітніх шкіл, у яких є діти, котрі входять до спеціальних медичних груп. Заняття з ними проводять у позаурочний час у школах або медичних закладах, де є фахівці з цих захворювань.

Чеська система фізичного виховання дає можливість розвивати спортивні здібності учнів. Починаючи з молодших класів, дітей, котрі мають здібності до окремих спортивних дисциплін, які виявляються на підставі тестових обстежень рухової підготовленості, запрошують до занять у спортивних секціях, що працюють під керівництвом учителів фізичної культури або тренерів. Для того, щоб вони мали можливість регулярно займатися спортом, проводиться певна робота з батьками, які повинні приводити своїх дітей на ці заняття й забезпечити їм сприятливі домашні умови (певний режим харчування, відпочинку тощо). Спортивні секції також створено у всіх гімназіях, вони працюють 3–4 рази на тиждень.

Починаючи з 5 класів, у школах, де є добра спортивна база, створюються спортивні класи, до яких зараховують здібних до спорту дітей. У ці класи приймають учнів, які виконали вимоги тестових перевірок та мають позитивні висновки поглибленого лікарського обстеження, а також згоду від батьків до їх занять у таких класах. Спортивні класи мають меншу кількість учнів (не більше 20). Це дає можливість учителям більш ефективно застосовувати індивідуальний підхід до дітей.

Учні спортивних класів переважно спеціалізуються в таких видах спорту, як легка атлетика, гімнастика, футбол, хокей на льоду, плавання, лижі. Учні 5-х класів, крім загальноосвітніх предметів, займаються спортом 8 год, а починаючи з 6 класу, – по 12 год щотижня [7].

Отже, можна констатувати, що разом із деполітизацією системи освіти після 1989 р. в Чехії відбулися радикальні зміни в ідеології виховання й змісті дидактичного процесу в загальноосвітніх школах. Система фізичного виховання школярів і подальший розвиток масовості дитячого й молодіжного спорту мають постійну підтримку від чеського уряду, місцевих органів, суспільних спортивних організацій та клубів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У чеських школах, починаючи з 90-х років ХХ ст., широко реалізуються новаторські концепції «Школа здоров'я» та «Спорт для всіх». Вони спрямовані на активну боротьбу з негативними явищами в суспільстві, такими як алкоголізм, наркоманія, тютюнопаління, а також робота зі створення профілактичних заходів проти цивілізаційних захворювань, які стали пандемією за останні 30 років у Європі та інших континентах світу. Державна програма «Спорт для всіх» передбачає поширення занять спортом не лише серед учнів шкіл, їхніх батьків, молоді та інших вікових груп чеського населення, створення масовості в активному відпочинку всього суспільства, а також селекції та підготовці резерву для збірних спортивних команд країни.

Сучасна система фізичного виховання школярів у Чеській Республіці спрямована на зміцнення здоров'я, покращення фізичного розвитку та рухової підготовленості дітей і молоді за допомогою збільшення годин на уроки фізичного виховання, поширення масовості занять фізкультурою й спортом у позаурочний час, організації регулярних спортивних занять і змагань за посередництвом спортивних клубів, створення в школах спортивних класів для здібних учнів, які в перспективі стають резервом кваліфікованих спортсменів у різних спортивних дисциплінах.

Джерела та література

1. Пангелова Н. С. Історія фізичної культури: навч. посіб. 2-ге вид. Київ: Освіта України, 2010. 293 с.
2. Гик Е., Гупало Е. Популярная история спорта. Москва: Академия, 2007. 448 с.
3. Himmel B. Wychowanie fizyczne i sport szkolny w Czechach i na Słowacji. *Kultura Fizyczna*. 2005. Nr 5–6. S. 21–24.
4. Hodan B. Aktualny stan i perspektywy rekreacji ruchowej w Republice Czeskiej. *Przeobrażenia kultury fizycznej w krajach Europy Środkowej i Wschodniej*/pod red. B. Wojnarowska, Z. Krawczyk. Warszawa, 1997. S. 106–109.
5. Horak S. Zdrowa szkoła. Efekty kształcenia i wychowania w kulturze fizycznej / pod red. J. Ślężycki. Katowice: PTNK-AWF, 2001.
6. Koliska P. Aktualny stan i problemy wychowania zdrowotnego, Stan zdrowia a styl życia Czechów. *Przeobrażenia kultury fizycznej w krajach Europy Środkowej i Wschodniej*/pod red. B. Wojnarowska, Z. Krawczyk. Warszawa, 1997. S. 118–122.
7. Paluch P. Wychowanie fizyczne i sport w Czechach. *Kultura Fizyczna*. 2005. Nr 5–6. S. 21–24.

References

1. Pangelova N. Ye. Istorija fizichnoyi kulturi [History of physical culture]: navch. posib. 2-ge vid. K. : Osvita Ukrayini, 293.
2. Gik E. (2007). Populyarnaya istoriya sporta [Popular history of sport]. M.: Akademiya, 448.
3. Himmel B. (2005). Wychowanie fizyczne i sport szkolny w Czechach i na Słowacji. *Kultura Fizyczna*, no 5–6, 21–24.
4. Hodan B. (1997). Aktualny stan i perspektywy rekreacji ruchowej w Republice Czeskiej. *Przeobrażenia kultury fizycznej w krajach Europy Środkowej i Wschodniej / pod red. B. Wojnarowska, Z. Krawczyk*. Warszawa, 106–109.
5. Horak S. (2001). Zdrowa szkoła. Efekty kształcenia i wychowania w kulturze fizycznej / pod red. J. Ślężycki. Katowice : PTNK-AWF.
6. Koliska P. (1997). Aktualny stan i problemy wychowania zdrowotnego, Stan zdrowia a styl życia Czechów. *Przeobrażenia kultury fizycznej w krajach Europy Środkowej i Wschodniej / pod red. B. Wojnarowska, Z. Krawczyk*. Warszawa, 118–122.
7. Paluch P. (2005). Wychowanie fizyczne i sport w Czechach. *Kultura Fizyczna*, no 5–6, 21–24.

Стаття надійшла до редакції 05.05.2018 р.